

Vlaamse universiteiten en hogescholen raad

Handleiding Formulieren Domeinspecifieke Leerresultatenkaders

Oktober 2018

Project Learning Outcomes VLUHR KZ ten behoeve van de Vlaamse hogescholen en universiteiten

Ravensteingalerij 27
1000 Brussel

Dieter Cortvriendt

E dieter.cortvriendt@vluhr.be

T 02 792 55 29

W www.vluhr.be/p241

1 Situering

Met het **Bolognaproces** ging het Europese Hoger Onderwijs (EHEA) de weg op om opleidingen in termen van leerresultaten te beschrijven.¹ Leerresultaten drukken uit wat studenten bij het voltooien van hun leerproces (minimaal) moeten kennen en kunnen (outputgerichte benadering). Ook de *European Standards and Guidelines* (ESG) zetten leerresultaten centraal binnen het concept van student-gecentreerd onderwijs.²

In het kader van het Bolognaproces werd ook afgesproken dat alle lidstaten van de Europese Unie een nationale **kwalificatiestructuur** zouden ontwikkelen. De Vlaamse Kwalificatiestructuur (VKS) verzamelt alle erkende kwalificaties op 8 niveaus.³ Om de verschillende nationale kwalificatiestructuren aan elkaar te relateren werkte de Europese Commissie een gemeenschappelijk Europees Kwalificatieraamwerk (EQF) uit.⁴

Deze evoluties werden door de Vlaamse hoger onderwijsinstellingen aandachtig gevolgd en hebben onder andere aanleiding gegeven tot het formuleren van **domeinspecifieke leerresultaten** onder coördinatie van de koepelorganisatie van de Vlaamse hogescholen en universiteiten (VLUHR). Twee elementen springen hierbij in het oog:

Ten eerste: de leerresultaten worden gekoppeld aan de niveaus van de Vlaamse Kwalificatiestructuur. De Vlaamse Kwalificatiestructuur omvat 8 kwalificatieniveaus die beschreven worden op basis van 5 elementen: kennis, vaardigheden, context, autonomie en verantwoordelijkheid. De hoger onderwijsopleidingen situeren zich op niveau 5 (Graduaat), 6 (Bachelor), 7 (Master) en 8 (Doctoraat). Met het formuleren van domeinspecifieke leerresultaten wordt een opleiding dus 'ingeschaald' (niveaubepaling).

Ten tweede wordt er gezocht naar consensus tussen alle instellingen die éénzelfde opleiding aanbieden. Een set van een 10-tal domeinspecifieke leerresultaten geeft de kern van een opleiding weer over de verschillende aanbieders heen. Deze garantie van vergelijkbaarheid van niveau impliceert geenszins een gelijkschakeling van de opleidingen.

Samengevat: het formuleren van **domeinspecifieke leerresultatenkaders** draagt bij tot de operationalisering van de Vlaamse Kwalificatiestructuur. Hierbij werden tevens een aantal doelstellingen vastgelegd.

Met het formuleren van een DLR worden opleidingen uitgenodigd om zich duidelijker te **profilieren** ten opzichte van elkaar, zowel verticaal ten aanzien van aangrenzende niveaus als horizontaal ten aanzien van verwante opleidingen van eenzelfde niveau. De wetgever bepaalt ook dat elke aanbieder een beschrijving geeft van de opleidingsspecifieke leerresultaten, of OLRs. De correspondentie tussen deze OLRs en het DLR geeft aan elke aanbieder de mogelijkheid de eigen invulling van de opleiding te expliciteren. Een opleiding kan er ook voor opteren om het OLR en het DLR te laten samenvallen.

Een DLR fungeert tevens als **informatie-instrument**. Het geeft stakeholders (studenten, werkgevers, onderwijsverstrekkers) inzicht in het kwalificatieniveau van een bepaalde opleiding en expliciteert wat minimaal verwacht wordt van een afgestudeerde over de verschillende instellingen heen.

Een DLR is een hefboom zijn voor **kwaliteitszorg**. Zoals net aangestipt dienen de domeinspecifieke leerresultaten begrepen te worden als minimumvereisten. Een aanbieder kan dus aan de hand van het DLR nagaan in welke mate ze de vooropgezette leerresultaten realiseert.

Tot slot, een DLR bevordert de **transparantie** in de EHEA, gegeven de Vlaamse Kwalificatiestructuur nauw aansluit bij het Europees Kwalificatieraamwerk. Hierdoor wordt het makkelijker om kwalificaties uit verschillende kwalificatiesystemen met elkaar te vergelijken. Dit kan mobiliteit stimuleren en de erkenning van elders verworven kwalificaties bevorderen.

¹ http://ec.europa.eu/education/policy/higher-education/bologna-process_en

² https://revisionsg.files.wordpress.com/2015/05/revised_esg_2015_adopted.pdf

³ <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=14111>

⁴ <http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/european-qualifications-framework-eqf>

Het hoger onderwijs is **verantwoordelijk** voor het formuleren van de DLRs van niveaus 6 en 7.⁵ De wetgever gelastte de koepelorganisatie van de Vlaamse hogescholen en universiteiten (VLUHR) met de coördinatie ervan. De VLIR-VLHORA Stuurgroep Learning Outcomes geeft deze coördinatieopdracht vorm. De opleidingen die een DLR formuleren worden ondersteund door een procesbegeleider van VLUHR KZ die rapporteert aan de Stuurgroep Learning Outcomes. Het is de koepelorganisatie (VLUHR) die de DLRs vaststelt en ter validatie voorlegt aan de NVAO. De door de NVAO gevalideerde DLRs⁶ worden automatisch erkend in de Vlaamse Kwalificatiestructuur en aan de overheid overgemaakt voor registratie in de kwalificatiedatabank.⁷

Vroeger spoorde de **timing** van het formuleren van DLRs met die van de visitaties. Met de opschorting/afschaffing van de visitaties werd het project Learning Outcomes *on hold* gezet.⁸ De VLUHR besliste op 9 september 2015 voor de vervollediging van het project Learning Outcomes. Medio maart 2016 werd met het formuleren van DLRs terug van start gegaan. De eerder vooropgestelde doelstelling dat tegen eind academiejaar 2017-2018 alle hoger onderwijsopleidingen over een gevalideerd DLR zouden beschikken bleek niet langer realistisch. De focus van het project Learning Outcomes 2016-2018 ligt op een 'DLR klaar voor validatie' van alle initiële Bachelor- en Masteropleiding tegen eind academiejaar 2017-2018. In overleg met de hoger onderwijsinstellingen werden de opleidingen ingeroosterd. Eind 2018 zouden dan alle initiële Bachelor- en Masteropleidingen over een gevalideerd DLR moeten beschikken. De Bachelor na bachelor- en de Master na masteropleidingen zouden tegen eind 2019 allen over een DLR moeten beschikken.

2. Het domeinspecifiek leerresultatenkader

2.1 Definitie Learning Outcomes

Een DLR beschrijft leerresultaten als **competenties** of als een samenhangend geheel van kennis, vaardigheden en attitudes. Het Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur schakelt domeinspecifieke leerresultaten gelijk met competenties: *'competentie: de bekwaamheid om kennis, vaardigheden en attitudes in het handelen geïntegreerd aan te wenden voor maatschappelijke activiteiten. In het hoger onderwijs worden competenties domeinspecifieke leerresultaten genoemd.'*

In de de memorie van toelichting bij het Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur wordt het begrip domeinspecifieke leerresultaten verder toegelicht: *'Leerresultaten en competenties zijn als begrip inwisselbaar. In het kielzog van het Bolognaproces gebruikt het hoger onderwijs leerresultaten (learning outcomes) in plaats van competenties [...] het is duidelijk dat het begrip leerresultaten sterk aanleunt bij het competentiebegrip. Leerresultaten behelzen de toepassing van het geleerde in concrete situaties. Niet alleen 'kennen' moet hierbij geëvalueerd worden, maar ook 'kunnen' [...].'*⁹

De memorie van toelichting verwijst naar de publicatie van Gonzales en Wagenaar in het kader van het Tuning-project.¹⁰ Deze auteurs geven volgende werkdefinitie: *'Learning outcomes are statements of what a learner is expected to know, understand and / or be able to demonstrate after completion of a proces of learning.'* Kennedy¹¹ stelt dat de notie van leerresultaten focust op 'wat een student bereikt heeft gedurende zijn leerproces en niet op de inhoud van wat aangeleerd wordt.' Eenvoudigweg: **een DLR beschrijft voor een bepaalde Bachelor- of Masteropleiding wat een afgestudeerde (minimaal) moet kennen en kunnen.**

⁵ Voor Graduaatsopleidingen wordt momenteel een gelijkaardige werkwijze gevolgd. Het decreet op de Kwalificatiestructuur vermeldt ook het Doctoraat. Voor doctoraten zullen enkel de generieke competenties beschreven te worden.

⁶ <https://www.nvao.net/beoordelingsproceduresvlaanderen/domeinspecifieke-leerresultaten>

⁷ <http://www.vlaamsekwalficatiestructuur.be/kwalficatieatabank/>

⁸ <https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14650#41>

⁹ <http://www.vlaamsekwalficatiestructuur.be/wat-is-vks/meer-info-en-downloads/files/Decreet-VKS-300409-Memorie-van-Toelichting.pdf>

¹⁰ http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/TuningEU11_Final-Report_EN.pdf

¹¹ <https://cora.ucc.ie/bitstream/handle/10468/1613/A%20Learning%20Outcomes%20Book%20D%20Kennedy.pdf?sequence=1>

2.2. Kenmerken van een DLR

Een DLR moet aan een aantal kenmerken voldoen. Daarenboven moet een DLR ook beantwoorden aan de eisen van het Vlaamse Kwalificatiestructuur en een basis vormen voor internationale vergelijking.¹²

Specifiek: een DLR is specifiek zijn voor een bepaald ‘domein’, of beter: voor alle opleidingen met éénzelfde naam binnen hetzelfde kwalificatieniveau.¹³ Hoewel een DLR zich moet verhouden tot de descriptoren van het decreet worden deze niet hernomen in de onderliggende leerresultaten van het DLR.

Generiek: een DLR moet voldoende algemeen geformuleerd zijn zodat de inhoudelijke en vormelijke kenmerken van de verschillende opleidingen die onder één DLR ressorteren gevat kunnen worden. Als dusdanig mikt een DLR op wat de opleidingen bindt zonder de eigenheid van de opleidingen te bedreigen.

Globaal: een DLR wordt geformuleerd op het niveau van de opleiding. Het beschrijft de opleiding als geheel en doelt niet op de opleidingsonderdelen en/of afstudeerrichtingen. Op dit principe kan een uitzondering gemaakt worden indien een opleiding afstudeerrichtingen heeft die een afzonderlijke beschrijving vereisen, bijvoorbeeld omdat er een specifiek civiel effect aan verbonden is.

Samenhangend: een DLR bestaat uit een coherent geheel van leerresultaten; daarom wordt de notie van kader gehanteerd. Een DLR moet dan ook worden benaderd als een set van leerresultaten die alleen in onderlinge samenhang begrepen kan worden.

Idealtypisch: een DLR is geen exhaustieve beschrijving van een opleiding, maar richt de aandacht op de gemeenschappelijke kern. Dit impliceert dat een DLR beknopt (een 10-tal leerresultaten) is en de onderliggende leerresultaten begrepen kunnen worden als minimumvereisten.¹⁴

Distinctief: een DLR moet toelaten een helder (horizontaal en verticaal) onderscheid te maken tussen opleidingen uit hetzelfde studiegebied. Een distinctief DLR slaagt erin verwantschappen en verschillen bloot te leggen tussen opleidingen en zo bij te dragen tot de profilering van de opleidingen.

Duurzaam: een DLR moet houvast bieden aan de opleidingen en de verschillende stakeholders. Een duurzaam DLR moet echter ook evolutief zijn en dus ruimte bieden aan opleidingen om zich binnen een geformuleerd DLR aan te passen aan de veranderende maatschappelijke en/of wetenschappelijke context.

Toetsbaar: een DLR wordt zodanig geformuleerd dat de onderliggende leerresultaten te evalueren zijn en dus aantonen wat een student bereikt heeft. De leerresultaten worden geformuleerd aan de hand van actieve werkwoorden (hierbij wordt de ‘taxonomie van Bloom’ gehanteerd). Soms zijn leerresultaten moeilijk direct meetbaar en is concrete aftoetsing enkel mogelijk na verdere vertaling of operationalisering.

Gerelateerd aan de Vlaamse Kwalificatiestructuur (VKS)

Het verband tussen een DLR en de onderliggende leerresultaten enerzijds en de niveau-descriptoren anderzijds moet aangetoond worden. De voor het Vlaamse hoger onderwijs geldende **niveau-descriptoren** zijn vastgelegd in het Decreet betreffende de Vlaamse Kwalificatiestructuur.

Uit de domeinspecifieke leerresultaten moeten naast **kennis en vaardigheden** ook de elementen **context, autonomie en verantwoordelijkheid** af te leiden zijn. De relatie met de niveau-descriptoren van de VKS kan verduidelijkt worden aan de hand van een tabel (zie formulieren ter Vaststelling/Validering). Bij de validatie zal de NVAO nagaan of alle niveau-descriptoren van de VKS afgedekt zijn door het DLR.

Belangrijk is dat een DLR als een samenhangend geheel moet begrepen worden en dat het niveau dus alleen kan bepaald worden op basis van het gehele DLR en de relaties tussen de verschillende onderliggende domeinspecifieke leerresultaten. Hierbij moet aangestipt worden dat de leerresultaten binnen één DLR niet

¹² Deze toelichting is gebaseerd op MELIS, L. (2010) ‘De beschrijving van leerresultaten en de profilering van opleidingen. De aanpak in Vlaanderen’, *THEMA*, 17 (5): 46-7.

¹³ Men kan er voor opteren om opleidingen uit hetzelfde studiegebied die zeer nauw met elkaar verwant zijn maar niet dezelfde naamgeving kennen onder één DLR te brengen.

¹⁴ Een opleiding kan zich ook profileren door boven deze minimumvereisten uit te stijgen.

hiërarchisch geordend zijn. De volgorde van de leerresultaten zegt niets over hun relatief belang. Het kan wel wenselijk zijn een DLR zo te structureren dat het voor de verschillende stakeholders inzichtelijk is.

Als basis voor internationale vergelijking:

Een DLR moet het mogelijk maken om een opleiding te positioneren ten opzichte van vergelijkbare opleidingen in het buitenland. DLRs kunnen bijvoorbeeld ingezet worden bij een benchmark-oefening met internationale partners. Meer in het algemeen vormen de VKS en de DLRs die deze operationaliseert geen op zich staand geheel, maar ontleen ze deels hun betekenis doordat ze via het Europees Kwalificatieraamwerk verbonden zijn met andere opleidingen.

3. Procedure voor het formuleren van DLRs

Het formuleren van een DLR vertoont drie fundamentele uitgangspunten: het is **gedragen door alle aanbieders**, het is **afgestemd met verwante opleidingen** en het is **afgetoetst met stakeholders**.

Om deze uitgangspunten te garanderen is er een procedure opgemaakt. Schematisch kan deze procedure opgedeeld worden in 5 fasen. In realiteit kan het gebeuren dat deze fasen simultaan en/of in een andere volgorde doorlopen worden.

Samengevat bestaat de procedure volgende stappen. In een eerste fase wordt er overleg georganiseerd tussen de betrokken (en verwante) opleidingen om van start te kunnen gaan met het formuleren van een DLR. In een tweede fase wordt door de opleidingsafgevaardigden (de zogenaamde taakgroep) een gedragen voorstel-DLR opgesteld. Indien van toepassing wordt het DLR verder afgestemd met andere opleidingen en/of reeds geformuleerde DLRs. In een volgende fase wordt het voorstel-DLR voorgelegd aan stakeholders. De opleidingen kunnen op basis van de verkregen feedback van de stakeholders het DLR nog aanpassen en stellen een definitief DLR op. In de laatste fasen wordt het DLR ter advies voorgelegd worden aan de Stuurgroep Learning Outcomes en vastgesteld door de VLUHR en gevalideerd door de NVAO. In elk van deze fasen worden de opleidingen bijgestaan door een procesbegeleider (VLUHR KZ).

Fase 1: opstartvergadering

Van bij de start is het belangrijk dat alle betrokken opleidingen goed **geïnformeerd** worden over de opzet, de finaliteiten en de timing van het formuleren van het DLR en de procedure die daarbij gevolgd wordt. Deze opstartvergadering kan echter méér zijn dan een briefing door de procesbegeleider.

Indien wenselijk en/of noodzakelijk heeft er **clusteroverleg** plaats gedurende de opstartvergadering.¹⁵ Tijdens dit overleg kunnen tussen verwante opleidingen verdere afspraken gemaakt worden inzake de mate van samenwerking bij het formuleren van het DLR. Dit is tevens een uitgelezen moment om in dialoog te treden met collega's van verwante opleidingen en zo de eigen opleiding(en) te situeren in het bredere domein. Zo wordt ook eventuele verdere afstemming in een latere fase vergemakkelijkt.

Tijdens de opstartvergadering wordt tevens bepaald welke **bronnen** gehanteerd zullen worden bij het formuleren van het DLR. Mogelijke bronnen zijn het domeinspecifiek referentiekader van de visitatiecommissie, de opleidingsspecifieke leerresultaten (OLRs) van de betrokken opleidingen, opleidingsprofielen uit het buitenland, internationale referentiekaders zoals Tuning¹⁶, brondocumenten onderschreven door het werkveld en (indien van toepassing) de vigerende regelgeving. De DLRs dienen immers de federale en Europese regels in verband met de toegang tot en de uitvoering van bepaalde beroepen te respecteren.

¹⁵ De clustering wordt in overleg met de betrokken instellingen en opleidingen vastgelegd. Deze clustering is geen voorafname aan de finale redactie van de DLRs.

¹⁶ <http://www.unideusto.org/tuningeu/>

Aan de hand van deze bronnen maakt de procesbegeleider een **draft** op dat als startpunt zal dienen voor verdere bespreking in de taakgroep.

Fase 2: gedragen voorstel van de taakgroep

In een tweede fase werkt de taakgroep op basis van de draft een **gezamenlijk, gedragen voorstel** van DLR uit dat afgetoetst kan worden door de stakeholders.

Het decreet voorziet dat een DLR gezamenlijk wordt opgesteld. Alle aanbieders van een bepaalde opleiding worden betrokken bij het formuleren van het DLR. Een DLR wordt dus door alle instellingen die een bepaalde opleiding aanbieden in **consensus** uitgewerkt.

Alle onderliggende domeinspecifieke leerresultaten van een DLR worden uitgeschreven volgens een gemeenschappelijk beschrijvingsmodel. Eén **beschrijvingsmodel**, gebaseerd op de taxonomie van Bloom, wordt als standaard ingesteld.¹⁷ Dit beschrijvingsmodel legt geen pedagogisch kader op maar reikt een redactietechniek aan die leidt naar de hierboven beschreven kenmerken van een DLR. De taakgroep kan afwijken van dit beschrijvingsmodel, bijvoorbeeld om een internationaal referentiekader over te nemen.

In principe wordt een DLR uitgeschreven op het niveau van de opleiding. Indien de taakgroep meent dat een afzonderlijke beschrijvingen per afstudeerrichting noodzakelijk is omdat er bijvoorbeeld verschillende regelgevingen van toepassing zijn kan ze hiervoor opteren. Sowieso dienen er een minimum aantal (5-tal) gezamenlijke domeinspecifieke leerresultaten op het niveau van de opleiding bepaald te worden.

Indien van toepassing dienen DLRs van verwante opleidingen - opleidingen behorend tot éénzelfde cluster - verder met elkaar afgestemd te worden.

De opleidingsafgevaardigden leggen het **ontwerp-DLR** voor in hun instellingen. Tegelijkertijd wordt de stakeholderbevraging voorbereid.

Fase 3: aftoetsing bij stakeholders

Indien alle opleidingsafgevaardigden zich akkoord hebben verklaard met het ontwerp-DLR wordt het ter aftoetsing voorgelegd aan een selectie van **stakeholders** (de toetsingsgroep) die een advies verleent over de wetenschappelijke en maatschappelijke verwachtingen ten aanstaan van het DLR. Het zijn de opleidingen die de stakeholders voordragen. Het DLR dient afgetoetst te worden met ten minste:

- **2 (oud-)studenten**¹⁸
- **2 werkveldvertegenwoordigers**
- **2 internationale experts**

De toetsingsgroep verleent een advies aan de hand van volgende vragen:

- Zijn de domeinspecifieke leerresultaten duidelijk geformuleerd?
- Voldoet de domeinspecifieke leerresultaten aan de maatschappelijke en wetenschappelijke verwachtingen?
- Kunnen de afgestudeerden de domeinspecifieke leerresultaten realiseren?
- Beantwoorden de leerresultaten aan het internationaal niveau?
- Versterken de domeinspecifieke leerresultaten de profilering van de opleiding ten opzichte van verwante opleidingen?

De **internationale component** is bij de aftoetsing van groot belang. Internationale expertise is in de toetsingsgroep aanwezig als de toetsingsgroep in staat is een vergelijking te maken met verwante buitenlandse curricula en/of relevante internationale standaarden/criteria. De toetsingsgroep moet zich dus kunnen uitspreken over het kwalificatieniveau van het DLR vanuit een internationaal, vergelijkend perspectief.

¹⁷ http://www.vluhr.be/media/docs/Learning%20Outcomes/Bijlage_Bloom.xls

¹⁸ Voor een DLR van een nieuwe opleiding die geen vastgesteld DLR heeft dient de aftoetsing alleen met werkveldvertegenwoordigers en internationale experts te gebeuren.

Het is de procesbegeleider die aan de hand van een **korte bevraging** (per email)¹⁹ het DLR voorlegt aan de stakeholders en op basis van de verkregen feedback (advies) een **toetsingsverslag** opmaakt en voorlegt aan de betrokken opleidingsafgevaardigden. Om de feedback van de bevroegde stakeholders te verwerken kan het nodig zijn dat de taakgroep in een extra zitting bijeenkomt om de leerresultaten te herformuleren. Het toetsingsverslag geeft aan welke stakeholders gereageerd hebben en sluit bondig de opvolging van de verkregen feedback door de opleidingen in.

De taakgroep legt een definitief DLR vast, met inbegrip van de **alineëring** van de domeinspecifieke leerresultaten met de descriptoren van de VKS (dit ten behoeve van de niveaubepaling). De procesbegeleider legt vervolgens het DLR samen met het toetsingsverslag ter advies voor op de Stuurgroep Learning Outcomes.

Fase 4: vaststelling door de VLUHR

De VLUHR stelt het DLR vast, na geautoriseerd advies van de Stuurgroep Learning Outcomes. De Stuurgroep gaat na of de procedure deugdelijk gevolgd is en bewaakt dat het DLR bijdraagt tot de profilering van de opleiding.

Een instelling die niet akkoord gaat met een voorliggend DLR kan vragen om dit van de VLUHR-agenda te halen, waarna er terug overleg plaatsheeft met de opleidingsafgevaardigden.

Er is geen beroepsprocedure voor externen voorzien. In principe is er steeds een procedure voor de Raad van State mogelijk.

Fase 5: validatie door de NVAO

De VLUHR dient bij de NVAO een aanvraag tot validatie in. De procesbegeleider gebruikt hiervoor de formulieren ter vaststelling/validatie en sluit het toetsingsverslag in.

De NVAO gaat na of de procedure deugdelijk gevolgd is en dat de alineëring tussen de domeinspecifieke leerresultaten en de descriptoren (VKS) gemaakt is. De NVAO spreekt zich enkel uit over de **niveaubepaling** op basis van de afdekking van de descriptoren en niet over de inhoud van het DLR als dusdanig. Dat de beoogde leerresultaten zoals opgenomen in het DLR ook daadwerkelijk verworven worden is onderwerp van de kwaliteitszorg in eigen regie.

Bij niet-validatie stuurt de NVAO het DLR terug naar de VLUHR. Het is de procesbegeleider die de opleidingen hierover informeert.

Na validatie bezorgt de NVAO de erkende kwalificatie aan het Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming. De rol van de overheid beperkt zich tot de registratie van het gevalideerde DLR in de kwalificatiedatabank.

4. Procedure voor het herzien van DLRs

De beslissing om een DLR te actualiseren is de **verantwoordelijkheid van de instellingen en de opleidingen** (bijvoorbeeld wanneer een programma inhoudelijk wijzigt of de vereisten van het werkveld veranderen). Het initiatief ligt dus bij de opleidingen die (in onderling overleg indien het niet over een unieke opleiding gaat) een geactualiseerd DLR bezorgen aan VLUHR KZ. Deze zal de opleidingen dan verder begeleiden bij de aftoetsing, vaststelling en validering.

Het is de taakgroep die beslist of de aanpassingen van die orde zijn dat ook clusteroverleg nodig is.

De VLUHR stelt het geactualiseerd DLR vast, na geautoriseerd advies van de VLIR-VLHORA Stuurgroep Learning Outcomes. De VLUHR dient bij de NVAO een aanvraag tot validatie in. Na validatie bezorgt de NVAO de erkende kwalificatie aan het Agentschap voor Kwaliteit in het Onderwijs en Vorming dat het aangepast DLR registreert in de kwalificatiedatabank.

¹⁹ Indien de betrokken opleidingsafgevaardigden dat wensen kan de aftoetsing met stakeholders ook op een andere wijze georganiseerd worden, bijvoorbeeld door middel van focusgesprekken.

5. Procedure voor het uitschrijven van DLRs voor nieuwe opleidingen

Aanvragen voor **nieuwe opleidingen** dienen voor 1 maart door VLIR en VLHORA overgemaakt te worden aan de Commissie Hoger Onderwijs van het kalenderjaar voorafgaand aan het academiejaar waarin de instelling de opleiding voor het eerst wil aanbieden.

De wetgever stipuleert dat de Commissie Hoger Onderwijs een oordeel uitbrengt over de **macrodoelmatigheid** van nieuw aangevraagde opleidingen. Daarbij neemt zij onder meer een bestaand DLR of (en indien er nog geen DLR vastgesteld is) een voorstel van DLR in overweging.

Indien er nog geen DLR is wordt er door de overheid gevraagd een **voorstel tot DLR** en een stand van zaken (procedure) in te sluiten bij het macrodoelmatigheidsdossier. VLIR en VLHORA bezorgen het voorstel van DLR aan VLUHR KZ die de opleiding ondersteunt bij de aftoetsing van het DLR met stakeholders. Het DLR dient wel vastgesteld (VLUHR) te worden voor de aanvraag TNO. De opleiding bezorgt bij de aanvraag van TNO het vastgesteld DLR aan de NVAO.

Bijlage 1 Formulieren

Formulier ter vaststelling (VLUHR) en validering (NVAO) voor een bacheloropleiding:

<http://www.vluhr.be/media/docs/Learning%20Outcomes/FormulierDLRBachelor.doc>

Formulier ter vaststelling (VLUHR) en validering (NVAO) voor een masteropleiding:

<http://www.vluhr.be/media/docs/Learning%20Outcomes/FormulierDLRMaster.doc>